

IQTIDORLI BOLALAR BILAN ISHLASH TEXNOLOGIYASI

Axunov Umidjon Ruzibayevich¹

¹ADPI "Maktabgacha ta'lim" kafedrasi dotsenti

Boqiyeva Nozima Ma'rufovna²

²ADPI "Maktabgacha ta'lim" yo'nalishi 2-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7279194>

O'sib kelayotgan yosh avlodni komil inson qilib tarbiyalash borasidagi mavjud muommalarni xalq etish ta'lim va tarbiya samaradorligini zamon talablari asosida ta'minlash, uni dunyo talablari darajasiga olib chiqishga erishish, yosh avlodga ta'lim tarbiya berishda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga tayanish orqali ta'lim tarbiyaning mohiti mazmunini shakllantirish va takomillashtirish, maktabgacha tarbiya tizimida xalqimizning boy tajribalari asosida boyitib borish va uning yangi qirralarini izlash bugungi kunning dolzarb muommolaridir.

Bolalarni yoshlikdan iqtidorlarini rivojlantirish uchun ularning asosiy faoliyati (ta'lim va darsdan tashqari faoliyat) murakkablik darajasini doimiy oshirib borish zarur. Alohida iqtidor egalarini nomoyon qilish va takomillashtirish muhim hisoblanadi.

Iqtidorli bolalar... Ular nafaqat oilaning, balki jamiyatning ham katta boyligi hisoblanadi. Zero, ana shunday bolalarning aqli, salohiyati, bilimi tufayli ertaga mamlakat iqtisodiyoti rivojlanadi, odamlar boyiydi, yurt ravnaq topadi. Buning uchun esa iqtidorli bolalarga alohida e'tibor zarur.

Bolalar iqtidorini aqliy hodisa sifatida o'rganish dastlab o'quv amaliyoti bilan yangilandi.

Bolalarning ushbu yaxlit xususiyatini (iqtidorli) rivojlantirishda ta'lim etakchi omillardan biri bo'lib xizmat qiladi.

Bolalar iqtidorini rivojlantirishga ta'limning ta'sirining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish an'anaviy ravishda eng muhim psixologik-pedagogik vazifalardan biri sifatida qaraladi.

Psixologik-pedagogik nazariya va ta'lim amaliyoti doimo bolalarning iqtidorini qo'llab-quvvatlash, uni erta aniqlash, bolalar iste'dodi va qobiliyatini har tomonlama rivojlantirish vazifasini e'lon qilib, iqtidorli bolalarga maxsus ta'lim berish muammolarini hal qilish istagini bildirdi.

Bolalar iqtidorini aniqlash va rivojlantirish muammolarining psixologik-pedagogik rivojlanish darajasidan ta'lim amaliyotining noroziligini hisobga olib, ushbu ruhiy hodisaning zamonaviy fenomenologiyasining ba'zi xususiyatlarini ta'kidlash kerak, bu esa uni tashxislash, prognozlash yondashuvlarini ham tushuntiradi. va ta'lim muhitida rivojlanish iqtidorlilik" so'zi asosida ikkita atama yaratilgan: "iqtidorlilik belgilari bo'lgan bolalar" va "bolalar iqtidori".

"Iqtidorlik belgilari bo'lgan bolalar" atamasi odatda rivojlanishda tengdoshlaridan oldinda bo'lgan maxsus bolalar guruhini anglatadi.

Ikkinchi atama - "bolalar iqtidori" har bir shaxsning ma'lum intellektual va ijodiy salohiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

"Iqtidor" esa, bu hayot davomida rivojlanadigan psixikaning tizimli sifati bo'lib, u odamning boshqa odamlarga nisbatan bir yoki bir nechta faoliyat turlarida yuqori (g'ayrioddiy, ajoyib) natijalarga erishish imkoniyatini belgilaydi;

Iqtidorlik belgilariga ega bola - Bu u yoki bu faoliyat turida yorqin, ravshan, ba'zan ajoyib yutuqlari (yoki bunday yutuqlar uchun ichki shartlarga ega) bilan ajralib turadigan bola.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilari faoliyatlarda, individual guruh va guruhdan tashqari faoliyatlarda bolalarning ijodiy va kognitiv qobiliyatlarini rivojlantiradilar, bunday bolalarning tafakkurini rivojlantiradilar, mustaqil faoliyatlarini rag'batlantiradilar, quyidagi ish shakllaridan foydalanadilar:

- Bolalarni qiziqishi;
- Individual harakati;
- Kattalar bilan muloqoti;
- Tengdoshlariga ijobiy ta'siri;
- Aqliy poensiali;
- Hissiy bilish jarayonlarini rivojlanishi bilan baholanadi.

Tarbiyachilari ma'lum bir yo'nalish bo'yicha bilimlardagi ma'lum kamchiliklarni o'z vaqtida bartaraf etishga yordam berish uchun ushbu bolalarning mustaqil munosabatlari bo'yicha bilim sifatini nazorat qiladi.

Aynan bolaning rivojlanishida maktabgacha bo'lgan davri juda muhim o'rin tutadi. Bu davrda bolaning jismoniy, axloqiy, psixologik salomatligi shakllanadi va aqliy rivojlanish qobiliyatlari takomillashadi. Bolani kelajakda omadli, aqlli hamda iste'dodli bo'lishini istagan ota-ona uning rivojlanishiga aynan shu davrdan boshlab ahamiyat bermog'i lozim.

Bolaning iqtidorini rivojlantirishda quyidagi yo'llarni amalga oshirish mumkin:

Kitob o'qib berish. Bola bilan birga kitob rasmlarini tahlil qilib o'qish, undagi ertakning mazmunini bolaga o'yin tarzida qayta so'zlatish, o'yinchoqlariga kitob mazmunini aytirish juda foydali va qiziqarli mashg'ulot sanaladi. Ertak eshitish jarayonida bola ertak qahramonlarini kimgadir o'xshatishga harakat qiladi, u o'zi ertak yoki hikoyalarni mustaqil to'qiy olishi ham mumkin.

Chizish. (bo'yoq, un, qum bilan). Bolalar odatda chizishni juda yaxshi ko'rishadi. Lekin uddalay olishmasa, xafa bo'lib chizmay qo'yishi ham mumkin. Bolaga qalamning o'rniga qo'llarida chizishni (faqat maxsus bo'yoqlar bilan) taklif qilib

ko'ring. Bo'yoqqa qo'llarini botirib, istagan narsani chizayotgan bola juda zavqlanadi (hamma yoq bo'yoq bo'lib ketishini inobatga oling). Yoki chala chizish mashg'ulotini qo'llang. Bunda siz bolaga biron-bir narsani oxiriga yetkazmasdan chizib berasiz. Bola esa o'zi uni tugatib qo'yishi kerak. Masalan, siz aylana chizib, boladan uni tugatib qo'yishini so'rang. Shunda bola aylanadan nima chizish mumkinligi haqida fikr yuritadi.

Iqtidorli bolalar bilan intellektual qobiliyatlarni to'liq takomillashtirish uchun sharoit yaratish faqat MTTda emas. Qo'shimcha ta'lim bu muammoni hal qilishga yordam beradi. Qo'shimcha ta'lim tizimi barcha imkoniyatlarga ega. bolalarning individual xususiyatlari va manfaatlarini hisobga olgan holda, bolaning ehtiyojlariga, shuningdek, uning o'ziga xos imkoniyatlariga qarab topshiriqlar berish kerak. Natijada, ko'pchilik bolalar uchun optimal ta'lim sharoitlari yaratiladi: ular o'z qobiliyatlarini amalga oshiradilar, shu bilan birga hech kim ta'lim jarayonidan har bir bolaning qodir bo'lgan faoliyatlari namoyon bo'ladi.

Iqtidorli bolalarda adolat tuyg'usi, shaxsiy qadriyatlar tizimi yuqori darajada rivojlangan, ammo ikki yoshdan besh yoshgacha ular haqiqat va fantaziyalarni aniq ajrata olmaydilar: iqtidorli bolalar jonli tasavvurga, hazil tuyg'usiga ega, doimiy ravishda muammolarni hal qilishga intiladi. ular uchun hali juda qiyin.; Bundan tashqari, bunday bolalarning hissiyligi turli xil qo'rquvlarni keltirib chiqaradi, ular tengdoshlari bilan muloqot qilishda juda egosentrikdirlar, chunki ular hammaning dunyoni idroki har xil ekanligini tushunishmaydi.

Ular o'sib ulg'aygan sayin, iqtidorli bolaning iqtidorliligi va ijodiy rivojlanishining asosiy tarkibiy qismi muammoli bo'lib qoladi. Bu bolaning doimiy ravishda yangilikka ochiqqligini ta'minlaydi, nomuvofiqliklar va qarama-qarshiliklarni izlashda, yangi savol va muammolarni o'zi shakllantirishda, ijodiy faoliyatga bo'lgan intilishda namoyon bo'ladi.

Turli usullarning kombinatsiyasi iqtidorli bolalarning rivojlanishini ob'ektiv kuzatish imkonini beradi.

Bolalarning ijodiy qobiliyatlarini ochib berish uchun faol shakl va usullardan foydalanish maqsadga muvofiq:

- suhbatlar;
- munozaralaroyinlar;
- musobaqalar;
- sayohatlar
- turnirlar;
- intervyular;

- kuzatishlar;
- ijodiy ish;
- qidiruv tajribalari;
- individual seanslar;
- badiiy-estetik faoliyat va boshqalar.

Hulosa o'rnida qo'yilgan maqsad va vazifalarni amalga oshirish MTTda ta'lim-tarbiya jarayonining yaxlitligi sharoitidagina, bolalarning faoliyat va o'yin jarayonida ko'proq foydalanishdagina amalga oshishi mumkin. Bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, shuningdek, ularning ta'lim va tarbiya mazmunining har bir bosqichlari uchun vazifalar belgilash juda muhim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Davletshin M.G. va boshqalar. Qobiliyat va uning diagnostikasi. - T.:O'qituvchi, 1997.
2. Do'stmuhamedova SH.A., Nishanova Z.T. va boshqalar. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya – Toshkent: "O'qituvchi", 2013
3. Nishanova Z.T. Mustaqil ijodiy fikrlash. – Toshkent: Fan.- 2003
4. Ушаков Д. В. Психология интеллекта и одаренности»: Институт психологии РАН; Москва; 2011.
5. G'oziyev E.G. Umumiy psixologiya. Toshkent. 2002.1-2 kitob.